

УДК 159.922.8:316.62

Білецька Олена
здобувач ступеня PhD
за спеціальністю 053 «Психологія»
кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету
<https://orcid.org/0000-0002-9447-4455>

DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i18.292>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

***Анотація.** Стаття присвячена висвітленню проблеми міжособистісних стосунків в юнацькому віці, періоді переходу до дорослості, який вимагає від особистості чітко визначених життєвих орієнтирів, відповідальних виборів і вчинків. На основі теоретичного аналізу психологічних особливостей міжособистісних стосунків осіб юнацького віку, встановлюється що у цей віковий період спостерігаються важливі досягнення, викликані зміною соціальної ситуації на шляху особистості до соціальної зрілості, усвідомлення свого «Я» та вироблення «Я»-концепції.*

Акцентується увага на неоднозначності розвитку міжособистісних стосунків в юнацькому віці, що супроводжується, з одного боку, збільшенням числа соціальних контактів з однолітками та дорослими, поглибленням інтимних стосунків дружби, любові, а з іншого – посиленням вимог до партнерів, підвищенням рівня вибірковості у стосунках та потребою в особистісному самовизначенні, самоствердженні і самовираженні.

Обґрунтовується думка про те, що від якості міжособистісних стосунків значною мірою залежить рівень самооцінки та особистісних досягнень у діяльності (передусім – у навчанні) осіб юнацького віку, встановлюються критерії ставлення до людей, орієнтири для оцінювання зовнішніх подій, визначаються подальші життєві перспективи.

Робиться висновок про те, що зважаючи на суперечливий розвиток міжособистісних стосунків в юнацькому віці та сучасні несприятливі умови їх реалізації, представники юнацтва потребують психологічної допомоги у розв'язанні суперечності між тенденціями до індивідуалізації та розширення кількості контактів, підвищенні ефективності міжособистісних стосунків.

Ключові слова: міжособистісні стосунки, юнацький вік, самооцінка, індивідуалізація.

Постановка проблеми. Останнім часом значно підвищився інтерес до проблеми міжособистісних стосунків, з допомогою яких реалізується одна з головних соціальних потреб людини – потреба у спілкуванні. Причиною цього є суттєві зрушення, що відбуваються сьогодні у стосунках людей під впливом світового комунікативного вибуху та водночас унаслідок екстремальних умов, принесених пандемією, а разом з нею – війною.

Ці важливі події не могли не позначитись на міжособистісних стосунках в юнацькому середовищі, яке має пройти відповідальний етап своєї соціалізації, збільшуючи та удосконалюючи контакти з оточуючими людьми – передусім з однолітками і близькими дорослими. Звісно, що його ефективність значною мірою залежить від того, наскільки педагоги і психологи будуть готові до підтримки цього процесу, який базується передусім на їхній обізнаності з його психологічними особливостями: з можливостями юнацького віку щодо побудови успішних стосунків з людьми, а також з тими проблемами, які утруднюють задоволення юнацьких комунікативних потреб.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема міжособистісних стосунків є предметом численних досліджень учених у галузі психології (Бех, Васянович, Горностаї, Титаренко та ін.). У працях зазначених авторів надається загальне визначення цього

феномена, висвітлюється його загальна психологічна характеристика, відображається своєрідність та пропонується класифікація міжособистісних стосунків, визначаються їх функції та структура. Чимало наукових розвідок присвячені обґрунтуванню наявності взаємозв'язку між явищами міжособистісних стосунків та спілкування (Руденко, Мельничук, Нудель, Беркова, та ін.), що дає змогу аналізувати сутність досліджуваного явища крізь призму комунікативних процесів, які відбуваються між людьми і позначаються на якості їхніх стосунків.

У зв'язку з цим викликають інтерес теоретичні висновки, зроблені Бехом, Спиця-Оріщенко, Савчин, Титаренко, та ін. про залежність процесу і результатів становлення міжособистісних стосунків від особливостей міжособистісного спілкування, зокрема адекватності міжособистісної перцепції та виникнення атракції. Відтак важливими для розуміння сутності міжособистісних стосунків є роботи, присвячені виявленню значення та ролі індивідуальних учасників спілкування у стосунках, які виникають у групах.

Актуальними у контексті задекларованої проблеми є результати аналізу питання міжособистісних стосунків на віковому етапі юності, представлені у працях Павелківа, Пінської, Хавули та ін.

Та попри такий значний науковий доробок, залишається потреба у ширшому висвітленні зазначеного явища з позиції його детермінованості віковими особливостями психічного розвитку особистості на етапі юності.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз проблеми міжособистісних стосунків осіб юнацького віку з урахуванням характерних для цього вікового етапу особливостей психічного розвитку особистості.

Міжособистісні стосунки, з позитивного боку, є джерелом задоволення життями самопочуття; сприяють хорошему психічному і фізичному здоров'ю, а також довголіттю. З негативного боку, погані стосунки можуть бути причиною величезного стресу та їх відсутність стає джерелом самотності й ізоляції (Jackson-Dwyer, 2014). Міжособистісні стосунки «є необмеженим ресурсом, яким ми всі можемо насолоджуватися та від якого ми всі можемо отримати користь» (Perlman 2007, с. 14).

У науковій літературі запропоновано декілька тлумачень поняття «міжособистісні стосунки». У короткому психологічному словнику міжособистісні стосунки визначаються як зв'язки між людьми, що переживаються суб'єктивно та виявляються об'єктивно в характері та способах взаємодії між людьми, тобто є сукупністю взаємних впливів людей один на одного в процесі їх спілкування та спільної діяльності. Тобто міжособистісні стосунки є системою установок, стереотипів, орієнтації й очікувань та інших диспозицій, засобами яких людисприймають та оцінюють одне одного. Такі диспозиції визначаються цілями, цінностями, змістом та організацією спільної діяльності.

У словнику-довіднику, виданому за редакцією Горностає та Титаренко, міжособистісні стосунки визначаються як «...психологічні стосунки, що ґрунтуються на взаємній готовності суб'єктів до певного типу неформальної взаємодії й спілкування, супроводжуються почуттям симпатії – антипатії та можуть бути оцінними й дієвими, тобто реалізуватися у взаємодії» (Горностає, Титаренко, 2001).

Руденко розуміє міжособистісні стосунки як безпосередні зв'язки й відносини, що складаються в реальному житті між живими індивідами, котрі мислять і відчувають (Руденко, 2014). З погляду Васяновича міжособистісні стосунки є емпіричними стосунками реальних людей, що мають місце в процесі їх реального спілкування (Васянович, 2005). Вони є специфічним видом ставлення однієї людини до іншої, що уможливорює безпосереднє (чи опосередковане технічними засобами) одночасне чи відтерміноване особистісне ставлення у відповідь.

Міжособистісні стосунки реалізуються у взаємодії людей один з одним та є видовим поняттям відносно родового поняття психологічних відносин, що базуються на суб'єктно-суб'єктних зв'язках у своїй постійній взаємності та мінливості. Такі суб'єктно-суб'єктні зв'язки в міжособистісних стосунках визначаються системою складових реальної взаємодії

між людьми: афективної (емоційної), що виявляється в емоційних станах та переживаннях, які виникають у процесі взаємодії; когнітивної (гностичної, інформаційної), представлені інтелектуальними психічними процесами пізнання самого себе та навколишньої дійсності в процесі міжособистісної взаємодії; поведінкової (практичної, регулятивної), відображеної у результатах діяльності (спілкування), вчинках, міміці, мовленні, жестах та ін.

Підкреслимо, що саме емоційна складова становить важливу особливість міжособистісних стосунків та основну відмінність від суспільних відносин. Адже підґрунтям для їх виникнення та розвитку є певні почуття, що виникають в людей по відношенню один одного, їх емоції, відчуття, афекти.

Проте варто взяти до увагу думку Руденко про те, що стосунки між людьми виникають та розвиваються ще й завдяки контактам, які виникають під час і з приводу їхньої, в тому числі спільної, діяльності (Руденко, 2014). Висловлена автором думка є співзвучною зідєєностосовно опосередкованості міжособистісних стосунків спільною діяльністю, що відбувається завдяки об'єднанню окремих індивідів у групу, сформульованою на основі методологічного принципу діяльнісного опосередкування взаємин. Згідно з цим принципом розумові процеси, що відбуваються в свідомості людини, та міжособистісні процеси в групі детермінуються змістом, цілями і соціальною цінністю здійснюваної діяльності. Відповідно чинниками опосередкованості міжособистісних стосунків можуть бути і мотиви, потреби, психічні способи досягнення мети, притаманні учасникам діяльності. Зроблений висновок актуалізує вплив на міжособистісні стосунки особливостей індивідів, між якими вони складаються, – зокрема тих особливостей, які виникають на певному віковому етапі особистісного розвитку.

Аналізуючи їх характер у період юнацтва важливо підкреслити, що цей вік є надзвичайно суперечливим, складним та визначальним етапом життєвого шляху особистості. Адже юність є фазою переходу від залежного дитинства до самостійної та відповідальної дорослості, що передбачає досягнення соціальної зрілості. У цей період відбувається розв'язання центральної задачі досягнення власної ідентичності та самовизначення, створюється несуперечливий образ «Я» та глобальної Я-концепції в умовах численних виборів партнерів, ролей, груп спілкування тощо. Тобто головним психологічним надбанням юнацтва є відкриття особистістю власного внутрішнього світу, світоусвідомлення своєї унікальності та неповторності. При цьому, як зауважує Спиця-Оріщенко, характерною зовнішньою ситуацією для юнаків і юнок є нові соціальні умови та обставини, в які вони потрапляють, що призводить до зміни їхнього соціального статусу та розширення соціальних контактів (Спиця-Оріщенко, 2016).

Варто звернути увагу на викликані цими процесами проблеми. Так, Баркова та Нудель наголошують на тому, що на тлі зростання сили власного «Я», розширення здатності юнацтва виявляти та зберігати свою індивідуальність, у міжособистісних стосунках у цей період виникають внутрішні конфлікти, пов'язані із страхами втратити своє «Я» в груповій діяльності, в інтимній близькості (Баркова, Нудель, 2013). Саме тому міжособистісні стосунки у цей час відіграють надзвичайно важливу роль і водночас є надзвичайно суперечливими, оскільки визначаються поєднанням двох протилежних тенденцій: з одного боку, розширенням сфери різнопланових соціальних контактів за рахунок збільшення їх кількості і розростання меж спілкування, а з іншого, – зростанням рівня індивідуалізації та відокремлення від інших людей.

Ще одним суттєвим фактором впливу на якість та інтенсивність міжособистісних стосунків юнаків є зростаюча потреба у пошуку супутників життя й однодумців. Водночас відбувається зміцнення їхніх зв'язків з референтною групою, зростає значення потреби у співпраці з іншими. Отже, слушно розмірковує Савчин, котрий вважає, що міжособистісне спілкування на етапі юності змінюється за змістом та загальною спрямованістю і стає однією з найбільш значущих сфер активності особистості, а міжособистісні стосунки, що характеризуються у цей період вибірковістю, інтимністю, перетворюються на соціальний полігон для самоствердження й самовираження юнок та юнаків (Савчин, 2005)

До того ж, як зазначає Хавула, міжособистісні стосунки є важливим чинником формування соціальної самоефективності особистості юнацького віку, оскільки у взаємодії з іншими людьми в юнаків з'являється можливість для розкриття власного внутрішнього «Я», оцінити власні можливості, подивитися на себе з погляду іншої людини (Хавула, 2017).

Відтак характерними ознакою міжособистісних стосунків в юнацькому віці є тенденція до розширення сфери спілкування та його індивідуалізація. З одного боку, юнаки, які знаходяться в постійному пошуку та готовності до комунікативних контактів, починають витрачати більше часу на міжособистісну взаємодію, значно розширюється соціальний простір спілкування, його географія. З іншого боку у цих стосунках спостерігається чітке відмежування юнака (юнки) від оточення, має місце висока вибірковість контактів та висуваються високі вимоги до спілкування з однолітками. Завдяки розширенню кола спілкування дівчата та хлопці реалізують свої потреби у нових враженнях, новому досвіді, самовиявленні та розумінні з боку інших. Неформальні міжособистісні стосунки в групах або в парі мотивуються, насамперед, пошуком найбільш сприятливих психологічних умов для реалізації комунікативних потреб, очікуванням співчуття та співпереживання. Саме в умовах формування внутрішньої структури групи створюються умови для розкриття просоціального потенціалу особистості підлітка (Корчакова, 2020). Проте юнацька егоцентричність, загострена потреба самовияву та розкриття власних переживань можуть домінувати над інтересами до почуттів інших, через що нерідко виникає взаємна напруженість та незадоволеність такими стосунками.

Характерною рисою міжособистісних стосунків юнаків є загострення потреби в дружбі, яка стає більш стійкою та глибокою. Юнацька дружба є унікальною за своєю природою та посідає визначальне місце серед інших прихильностей. За переконанням Беха, основою юнацького потягу до дружби є потреба в розумінні інших та себе іншими, потреба у саморозкритті (Бех, 2008). Якщо вона не задовольняється, виникає відчуття самотності, непотрібності, зниження рівня впевненості в собі, що спричиняє дезадаптованість у стосунках та може стати перешкодою становлення самоефективності в соціальному вимірі. Варто підкреслити, що на цьому віковому етапі помітно підвищуються вимоги до дружби, ускладнюються її критерії. Типовою для юнаків є ідеалізація дружби загалом та друзів зокрема. Саме тому, не дивлячись на розширення сфери спілкування, відбувається значне зменшення кількості друзів (Павелків, 2011).

Важливою сферою міжособистісних стосунків в юнацькому віці є взаємодія з однолітками-товаришами, однокласниками, одногрупниками, основою якої є навчально-професійна діяльність. Налагодження міжособистісних стосунків із ними зумовлюється необхідністю потреби досягнення ефективності в навчанні. Встановлення та підтримка таких соціальних контактів позитивно корелюється із соціально-психологічною адаптацією, почуттям упевненості в собі, можливістю протистояти негативному соціальному тиску. У разі їх незадовільної якості або відсутності в юнаків може сформуватись почуття самотності, невпевненості у собі, низька самооцінка, розвиватися депресивні стани.

Розвиток особистості в юнацькому віці значною мірою залежить від стосунків із дорослими. Так, згідно з даними проведених досліджень 85% юнаків вважають потребу в спілкуванні з дорослими для себе актуальною, а 65% з них вважають найбільш бажаними партнерами в спілкуванні власних батьків (Савчин, Василенко, 2005). Така ситуація зумовлена необхідністю розв'язання проблеми життєвого самовизначення, ревізії особистісних переживань і захоплень, вибору майбутньої професії, яку неможливо розв'язати не маючи потрібного соціального досвіду, лише за рахунок взаємодії з однолітками. С найбільш ваговою проблемою міжособистісних стосунків із батьками є недостатній рівень довіри, пов'язаний із бажанням дорослих втручатися в особистісні справи юнаків, їхніми надмірними спонуканнями, що нерідко призводить до конфліктів і, як наслідок, до підвищення тривожності та погіршення самопочуття.

У зв'язку з цим доцільно підкреслити, що від того як складаються міжособистісні стосунки з батьками, значною мірою залежить самооцінка юнаком (юнкою) своїх розумових

здібностей, якостей характеру, статусу, що надалі впливає на становлення впевненості у собі та на успішність досягнення задач юнацького віку у становленні власного «Я», позитивної Я-концепції.

Окремо слід зауважити на проблемі міжособистісних стосунків юнаків з педагогами, адже, як зауважують Вуббельс, Брок, Тартвейк, Леві (Wubbels, DenBrok, Tartwijk, Levy, 2012) у своєму дослідженні міжособистісних стосунків в освіті, при переведенні педагогічної взаємодії на рівень особистісної взаємодії відбувається перетворення її на співпрацю. Така співпраця передбачає високий рівень пізнавальної активності юнаків, багатство та різноманітність взаємозв'язків, відносин, що сприяє розвитку їх особистості.

Міжособистісні стосунки педагогів і юнаків може складатися за різними типами, як от: суперництво та співробітництво, кооперація та конкуренція, просування та опозиція, згода та конфлікт. Ефективність таких стосунків за Пінською (2017) визначається спільністю переживань, почуттями настроїв, намірів, які полегшують як емоційні контакти, так і інтелектуальні, зміну ціннісних орієнтацій.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Здійснений теоретичний аналіз вікових особливостей міжособистісних стосунків юнаків і юнок дає змогу виокремити важливі досягнення, спричинені зміною соціальної ситуації як перехідного періоду до соціальної зрілості, усвідомлення свого «Я» та вироблення «Я»-концепції. Це зумовлює неоднозначність їх розвитку, що супроводжується, з одного боку, збільшенням числа соціальних контактів з однолітками та дорослими, поглибленням інтимних стосунків дружби, любові, а з іншого – посиленням вимог до партнерів, підвищенням рівня вибірковості у стосунках та потребою в особистісному самовизначенні, самоствердженні і самовираженні. Від якості міжособистісних стосунків значною мірою залежить рівень самооцінки та особистісних досягнень представників цієї вікової категорії.

Зважаючи на важливість та складність становлення міжособистісних стосунків на цьому віковому етапі та враховуючи помітні обмеження у спілкуванні юнацтва, продиктовані сучасними умовами, бачимо перспективи подальших досліджень у пошуку шляхів психологічної допомоги у розв'язанні суперечності між тенденціями до індивідуалізації та розширення кількості контактів, підвищенні ефективності міжособистісних стосунків юнаків.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Баркова, Д. Ю., & Нудель, В. О. (2013). Особливості прояву емоційної сфери особистості у формуванні міжособистісних стосунків у юнацькому віці. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Педагогіка і психологія»*, 19, 32-29.
- Бех, І. Д. (2008). *Виховання особистості*. Київ: Либідь.
- Васянович, Г. П. (2005). *Педагогічна етика*. Львів: Норма.
- Гороностаї, П. П., & Титатренко, Т. М. (2001). *Психологія особистості : словник-довідник*. Київ: Рута.
- Корчакова, Н. В. (2020). Розвиток просоціальності підлітків у контексті формування внутрішньої структури групи. *Психологія: реальність і перспективи*, 14, 109-117.
- Мельничук, М. (2021). Вплив стосунків юнаків із батьками на становлення їх самооцінки. *Молодий вчений*, 6(94), 120-122.
- Павелків, Р. В. (2011). *Вікова психологія*. Київ: Кондор.
- Пінська, О. Л. (2017). Міжособистісні стосунки як психологічний чинник педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу у вищій школі. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*, 2(14), 95-100.
- Руденко, Л. А. (2014). Міжособистісні стосунки як чинник соціального становлення особистості. *Наукові записки УКУ. Ч. 4 : Педагогіка. Психологія*, 1, 198-207.
- Савчин, М. В., & Василенко, Л. П. (2005). *Вікова психологія*. Київ: Академвидав.

- Спиця-Оріщенко, Н. (2016). Психологічні особливості розвитку особистості в ранньому юнацькому віці. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*, 1(16), 198-201.
- Хавула, Р. (2017). Психологічні особливості становлення самоефективності в юнацькому віці. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 17, 348-355.
- Jackson-Dwyer, D. (2014). *Interpersonal Relationships*. London
- Perlman, D. (2007). The best of times, the worst of times: The place of close relationships in psychology and our daily lives. *Canadian Psychology*, 48(1), 7-18.
- Wubbels, T., Den Brok, P., van Tartwijk, J., & Levy, J. (2012). *Interpersonal relationships in education: an overview of contemporary research*. Rotterdam.

REFERENCES

- Barkova, D. Yu., & Nudel, V. O. (2013). Osoblyvosti proiavu emotsiinoi sfery osobystosti u formuvanni mizhosobystisnykh stosunkiv u yunatskomu vitsi [Features of the manifestation of the emotional sphere of the individual in the formation of interpersonal relationships in adolescence]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriiia «Pedahohika i psykholohiia»*, 19, 32-29. [in Ukrainian].
- Bekh, I. D. (2008). *Vykhovannia osobystosti [Education of personality]*. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
- Vasianovych, H. P. (2005). *Pedahohichna etyka [Pedagogical ethics]*. Lviv: Norma. [in Ukrainian].
- Horonostai, P. P., & Tytarenko, T. M. (2001). *Psykholohiia osobystosti [Psychology of personality]: slovnyk-dovidnyk*. Kyiv: Ruta. [in Ukrainian].
- Korchakova, N. V. (2020). Rozvytok prosotsialnosti pidlitkiv u konteksti formuvannia vnutrishnoi struktury hrupy [Development of prosocialty and formation of ingroup relationships in adolescence]. *Psykholohiia: realnist i perspektyvy*, 14, 109-117. [in Ukrainian].
- Melnychuk, M. (2021). Vplyv stosunkiv yunakiv iz batkamy nastanovlennia yikh samoostinky [The influence of young people's relationships with their parents on the formation of their self-esteem]. *Molodyi vchenyi*, 6(94), 120-122. [in Ukrainian].
- Pavelkiv, R. V. (2011). *Vikova psykholohiia [Age psychology]*. Kyiv: Kondor. [in Ukrainian].
- Pinska, O. L. (2017). Mizhosobystisni stosunky yak psykholohichni chynnyk pedahohichnoi vzaiemodii subiektiv osvithnoho protsesu u vyshchii shkoli [Interpersonal relations as a psychological factor of pedagogical interaction of subjects of educational process in higher school]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelii. Seriiia «Pedahohika i psykholohiia»*. *Pedahohichni nauky*, 2(14), 95-100. [in Ukrainian].
- Rudenko, L. A. (2014). Mizhosobystisni stosunky yak chynnyk sotsialnoho stanovlennia osobystosti [Interpersonal relationships as a factor in the social development of the individual]. *Naukovi zapysky UKU. Ch. 4: Pedahohika. Psykholohiia*, 1, 198-207. [in Ukrainian].
- Savchyn, M. V., & Vasylenko, L. P. (2005). *Vikova psykholohiia [Age psychology]*. Kyiv: Akademydav. [in Ukrainian].
- Spytsia-Orishchenko, N. (2016). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku osobystosti v rannomu yunatskomu vitsi [Psychological features of personality development in early adolescence]. *Naukovyivisnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Psykholohichni nauky*, 1(16), 198-201. [in Ukrainian].
- Khavula, R. (2017). Psykholohichni osoblyvosti stanovlennia samoefektyvnosti v yunatskomu vitsi [Psychological features of self-efficacy in adolescence]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 17, 348-355. [in Ukrainian].
- Jackson-Dwyer, D. (2014). *Interpersonal Relationships*. London. [in English].
- Perlman, D. (2007). The best of times, the worst of times: The place of close relationships in psychology and our daily lives. *University of North Carolina Canadian Psychology*, 48(1), 7-18. [in English].

Wubbels, T., Den Brok, P., van Tartwijk, J., & Levy, J. (2012). *Interpersonal relationships in education: an overview of contemporary research*. Rotterdam. [in English].

THEORETICAL ASPECTS OF STUDYING INTERPERSONAL RELATIONS IN ADOLESCENCE

BiletskaOlena

PhD student,

specialty 053 «Psychology»,

Department of Developmental and Pedagogical Psychology,

Rivne State University of Humanities

<https://orcid.org/0000-0002-9447-4455>

DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i18.292>

Abstract. The article is devoted to the problem of interpersonal relationships in adolescence. It is a period of transition to adulthood, which requires establishing clearly defined life goals, responsible choices and actions. Based on the theoretical analysis of psychological features of interpersonal relationships among adolescents, it is highlighted that in this period there are important achievements caused by changing social situation on the way to social maturity, self-awareness and development of "Self" -concept.

Emphasis is placed on the ambiguity of the development of interpersonal relationships in adolescence, which is accompanied, on the one hand, by increasing social contacts with peers and adults, deepening intimate relationships of friendship, love, and on the other - increasing demands on partners, increasing selectivity in relationships and selectivity. in personal self-determination, self-affirmation and self-expression.

The opinion that the level of self-esteem and personal achievements in the activity largely depends on the quality of interpersonal relations (first of all - in education) adolescence, establishment of criteria for attitude to people, guidelines for assessing external events, determine future life prospects.

It is concluded that due to the conflict development of relationships in adolescence and the current unfavorable conditions for their implementation, youth need psychological help in resolving conflicts between tendencies to individualization and expansion of contacts.

Keywords: interpersonal relationships, adolescence, self-esteem, individualization.

Стаття надійшла до редакції 28.04. 2022